

ALFÖLDY JENŐ (1939) Kecskemét

ALFÖLDY JENŐ

„Fenn az idő túhegyén” Weöres Sándor és Lovász Pál levelezése, 1938–1975

(Szerk.: Szirtes Gábor)

Pro Pannonia, 2017

Hány angyal fér el „fenn az idő túhegyén?” – elterjedt kérdés ez a középkor óta. E könyvet olvasva azt válaszolom: legalább kettő, de valószínűleg jóval több.

A „két angyalból” az egyik: Weöres Sándor, az elbűvölő, elvont, mégis érzékletes, spirituális versek írója. Egyik nyilatkozata szerint költészetével „élni segít” az embereknek. Anyanyelvünk művészeként táplálékot kínál a léleknek, föléleszti az egykor bennünk levő gyermek maradék hajlamát a játékra, humorra. Magányunk szomorúságát s elmúlásunk félelmét az elmélyült szemlélődés javára fordítja, és megáldja mindazokat, akik szeretni tudnak. Energiával tölti fel létünk szellemi transzformátorát, amelyből vigaszt, ellenálló képességet, ugyanúgy derűt, bizalmat és részvétet meríthetünk mások iránt. Megmutatja az utat az önmagába zárt egyénnek ahhoz, hogy a mindenség része legyen kisajátíthatatlan, szabad értelmével és érzelmeivel. A költőben lakozott egy tündér vagy manó is – talán a *Szentivánéji álom* Robin pajtásának szellemi származéka; mindenféle csínytevésre, pajzánságra, groteszk tréfára képes. Ő majd' mindnyájunk barátja, s a nagyképűek és hatalmaskodók réme.

A másik angyal: a Weöresnél tizenhét évvel öregebb Lovász Pál (1896–1975), az elcsatolt bácskai szülőföld szerelmese, a harmincas évektől a háborús katasztrófaig és a diktatúráig Pécs művelt, jóságos patríciausa, irodalompartoló, a Janus Pannonius Társaság titkára, az 1941-ben megalakult Sorsunk folyóirat szervezője és szerzője. Finom versek írója, Kosztolányi 1922-ban írt verskritikája szerint „rezzenékeny lélek”, ki költőként biztatást érdemel. A diktatúra korában a Jelenkor egyik versszakértője, szerény posztján is pályakezdők pártfogója; az irodalom perifériáján élve is jelentős tekintély a pannon polisz civil életében. Mellőzött költő volt. Csorba Győző, Tüskés Tibor s a már Budapesten élő, költőként „túrt” kategóriás Weöres megtette érte, amit tudott, de a deklasszált Lovász Pál elismeréséért ők sem sokat tehettek. Az így is kivívott „angyali” jelző Harcos Ottó pécsi irodalomtörté-

nésztől származik, Lovász Pálról írt méltatásának címe: *Az angyali költő* (Dunántúli Napló, 1970).

Weöres Sándornak szerencséje volt a nála idősebb, nagyszívű gondolkodó-kortársaival, bár nem mindig hajlott bölcs intelmeikre (italozás, pornográf és merész politikai versek stb.). A többiek közt Kodály, Babits, Kosztolányi, Várkonyi Nándor, Fülep Lajos, Hamvas Béla és legtöbbször Lovász Pál szavai igazították lépteit a halhatatlanság felé. S olyan kortársak is, mint Jékely Zoltán, Vas István, Takáts Gyula, Csorba Győző, Kálnoky László, Kormos István vagy Somlyó György. Sok fiatal kereste föl írásaival, és a *poeta natusnak*, *poeta doctusnak* egyaránt bámulatos mester hasonló türelemmel és tapintattal mondott véleményt róluk, mint ahogy Kosztolányi vagy Lovász Pál atyáskodott vele, az önmagával egyenrangúként kezelt kiskamasz, majd nagydiák Weöres Sándorral. A különbség mindössze annyi, hogy utóbbi zseni volt. Ő nem atyáskodott látogatóival, hanem tárgyilagosan, türelemmel jelölte meg hibáikat – ezt történetesen Csanádi Imre följegyzéséből is tudom. A hozzá fordulóban a jóra való hajlamot nézte, s ha meglátta az illetőben, ezt erősítette benne angyali nyájassággal, de nyíltan megmondta, ha valami nem tetszett neki. Lovász Pál jobban ügyelt arra, hogy meg ne bántson senkit, és Stendhált idézve finoman „egotizmusnak” nevezte a legtöbb pályakezdőben meglevő önközpontúságot, az önismeret- és tapasztalathiányos tudálékoságot. Weöres ars poeticájának egyik sarokköve volt a lírai *én* arcának leányékolása, mint Ligeti Miklós Anonymus-szobrának, és nem kímélte a tetszelgést, az öntudat-túltengést, az exhibicionizmust.

Néha kardos angyalnak bizonyult mind a két férfiú, Weöres is, Lovász is. Posztumusz verseikből tudjuk, hogy szenvedélyesen tiltakoztak a bolsevista cár seregének 1956. novemberi betörése ellen, s hogy l'art pour l'art művészeti nézeteik mögött közösségi lélek lakozott. Levelezésük erről hallgat, de jó tudni, hogy ilyen emberekkel éltünk egy hazában azon az őszön.

Sokat mond nekünk, félig-meddig utókoriaknak, hogy Lovász Pál az elismert, de még a pálya elején tartó költőtalentumnak életre szóló pártfogója és féltő barátja lett. Természetében volt valami földöntúli jóság és pedagógiai érzék, mely leveleiben szembetűnően érvényesül. A Weöressel (és a költő házasságkötése után Károlyi Amyval) váltott levelek a rajongásig szerető és praktikus ügyekben is segítőkész tanácsadót mutatják nekünk. A kötet szerkesztője, sajtó alá rendezője és a jegyzetek írója, Szirtes Gábor méltó gondozója a pécsi, illetve pécsi kötődésű irodalomnak. Nemrég kiadta a Pannónia Könyvek sorozatában Lovász Pál cikluszerűen fölépített ötvenhatos verseit (*Mecseki rap-szódia*), és érthető portrékönyvet írt a kiváló férfiúról. Munkáját most is igen alaposan és szakszerűen végezte el. Kibontakozik Lovász leveleiből is a kép: életművében Weöres misztikus létére is filozofikus, tárgyias (objektív) lírikus, humánus prae-egzisztencialista író és gondolkodó. Szeretettelvű, mint Buddha és Jézus. Az érzelem személytelenül árad verseiből, de sosem „érzelmes”, ez inkább Lovász Pálra jellemző, aki nem tudja, nem akarja elrejtteni felindultságát egy-egy újabb weöresi remekmű olvas-tán. Lovász ugyanakkor tudós versértő, és látja, mi mindent tanult költőnk a népdalokból, régi és új hazai mestereitől, Rilketől (neve azért is fontos, mert őt is nevezték *angyali költő*nek, akárcsak Shelleyt), továbbá Mallarmétól, a modern francia szürrealistáktól, T. S. Eliottól és más angol objektív lírikusoktól, Dantétól, Petrarcatól, az olasz hermetikuskoktól, középkori misztikusoktól, őseposzok ismeretlen szerzőitől, s a női költőket külön figyelemben részesítette. Kár, hogy a *Psyché* nem érinti a levelezés: Weöres egyik főművéről beszélek. Lovász Pál attól tarthatott, amitől Nemes Nagy Ágnes és köre: hogy a népszerű erotikus téma a bestseller irányába téríti az egyetemes-ség költőjét. (Baj az? – kérdem. A műfordító Babitsot is féltették az *Eratótól*?) Lovász is puritán jellem volt, talán itt a bökkenő.

A zseni szolgálatába szegődő s így közvetve hasonló ügyekért lángoló mentorokat ritkábban övezi népszerűség és dicsőség, mint neveltjeiket, de ezen ők túlteszik magukat, mint a szerény életművű, de ideális befogadó és versértelmező Lovász Pál is. Ő a Hálás Olvasó, akire még nagyobb szükség van, mint a kritikusra. Bevallja, ha valamit nem ért, s nem dicsér vaktában, csak elragadottságában. Lovász hivatásának, sorsának tekintette,

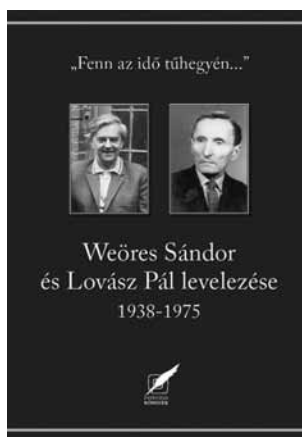
hogy egyengesse mások, mindenekelőtt Weöres Sándor útját és lépteit. Aki erre az anekdoták szintjén is kíváncsi, nézzen utána Bertha Bulcsu *Délutáni beszélgetéseinek* Weöres-fejezetében: a szerző egy pécsi, Király utcai jelenetet örökített meg tüne-ményes humorral Weöres Sándor bohém ifjúkorából. Az sem árt, ha ennek „égi másával” is megismerkedünk Weöres költészetéből, például *Az éjszaka csodái* cím alatti nagy verséből (1940). Weöres egyébként pornográf verseket is írt, ezekért Fülep Lajos, a hatalmas tudású bölcsész úgy leteremtette, mint egy rossz gyereket.

Lovász Pállal én 1963-ban ismerkedtem meg Péccsett. Tőle tudtam meg, hogy Weöres igen szabadszájún mondott véleményt a Horthy-korszakról, és mentora nemegyszer csitította a Nádor kávéházban és másutt, mert fürkész fülek és szemek figyelték már akkor is a beszélgetőket széthajtott újságjuk fedezékéből. Felsőértésnek minősült, ha valaki, mint Weöres, lehülyézte a főkor-mányzót. (Effélett az ötvenes-hatvanas években is el-elkövetett Pesten, csak akkor másként nevezték a nagyfőnököt, s ekkor már Károlyi Amy pissegett.)

Weöres Sándor és Lovász Pál levelezése gyönyörű emberi dokumentum. Ritkaság az ilyen nagyfokú vonzalom és alázat egy szerény kismesternek elkönyvelt, bár meglehetősen művelt irodalmár és egy „Filius mundi”, szabadon fordítva egy világköltő között. Olvasmányaimból Thomas Mann *Doktor Faustus* című regénye rémlik föl, a lángelméjű zeneszerzőt, Adrian Leverkühnt követi szellemi útján olyan aggódó szeretettel öreg mestere, Serenius, mint Lovász Pál Weörest. Más példa, a valóságból: egri diákoskodása idején Kálnoky Lászlót pályoltgatta olyan hozzáértőn a nála hat évvel idősebb Apor Elemér (ugyancsak jeles költő és mélyen erkölcsi lény).

A zseni és a műveit imádó befogadó: nélkülözhetetlen kiegészítői egymásnak. Nem a lángelme, hanem a mentor dolga, hogy számon tartsa: védencének megjelennek-e versei, van-e kötete, kapott-e ösztöndíjat, nyert-e pályázatot, kitüntetést és így tovább. A kritikusok, szerkesztők futtatják azt, aki már fut – mondta keserűn egy néhai költőismé-rősöm.

Nem csupán az emberséget, a szellemi kapocs erejét, mester és tanítvány szoros viszonyát csodálom a jól dokumentált leveleskönyvben. Ritka folyamatnak lehettem tanúja: annak, hogy miként vált az évek folyamán a mesterből tanítvány. Megismerke-

désük után évről évre nyomon követhető, hogy a bácskai nosztalgiaversek költője, Lovász Pál miként lesz néhány vers erejéig, Domokos Mátyással mondva, 20. századi „magyar Orpheusz”, Weöres Sándor szellemi rokona, nem pedig epigonja. Lovász minden verselői készségét, poétikai ismeretét, szívét-lelkét latba vetve írt barátságuk évtizedei során *hommage*-okat hajdani védencéhez, olyan fokú himnikus emelkedettséggel és verszenével, amely a legjobb pastiche-költők közé emeli őt, akkor is, ha e talentumát csakis a Weöres Sándor iránti rajongó szeretetből volt képes üzemeltetni. Az ő jó szavain, intelmein is nevelt nagymester művei lettek legfontosabb ihletforrásai (pl. *Septichon* – „A hallgatás tornya” költőjének; *Rogatio*; *Üdvözet*; *Filius mundi*).

E levélgyűjteményben az irodalomtudomány és -népszerűsítés számára is igen értékes tudnivalókat találunk. Kiérződik e két anyagi ember életének háttéréből a rémes 20. század viharos-aszályos hangulata és a nem egészen e világra teremtett, önzetlen barátok mindenkinek szóló, ritka példája.

Utóirat: Lovász Pál örömmel tett eleget baráti körében egy-egy hozzá forduló, jóhiszemű érdeklődő (köztük apám, Dr. Alföldy Jenő) kérésének, hogy adjon kulcsot Weöres „érthetetlen” verseihez. Ezzel az értesüléssel is gazdagabb lettem, mert mindeddig fogalmam sem volt Lovász Pál és apám 1958-as levélváltásáról; akkor még azt sem tudtam, kicsoda Weöres Sándor.

FARKAS GÁBOR (1977) Szigetszentmiklós

FARKAS GÁBOR

Ferdinandy György: Meglátogatjuk a múltat

Magyar Napló, 2017

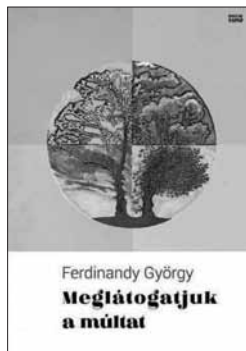
„Fölkereshetnéd ifjúságod; / nyirkos cementfalak között / képzelhetsz egy kis szabadságot” – írja József Attila *Eszmélet* című versének nyolcadik versszakában. Ez a számvetés egyik mindig vissza-visszatérő aktusa nemcsak az írói életművekben, de – mondhatjuk – minden ember életében. Hogy kinek mikor, milyen eseményhez köthetően bukkan elő az elme rejtekéből, mikor eszmél a lélek létösszegzésre, az már változó; tudjuk – elég, ha csak József Attila 1934-es versére gondolunk –, mindennek nincs köze életkorhoz vagy egészségi állapothoz.

Ferdinandy György újabb elbeszéléseiben az emlékezet alkotta összegzés egyfajta írói önreflexióként értelmezhető. A szerző hazatérése óta már sokadik életrajzi ihlettségű könyvét tarthatja kezében az olvasó, de Ferdinandy írói tehetségét mutatja, hogy ezek az írások attól még nem válnak sablonossá, önisméltóvá, hogy a történelmi háttérkép – a második világháború, 1956 vagy az emigrációban töltött évtizedek – visszatérő keretet adnak a történeteknek. A visszaemlékezés, az évek megidézése nem csupán történelmi

tabló Ferdinandy Györgynél, hanem véleményalap. A nélkülözés, az elveszettség, a szerettek halála ugyanis önmagában tragikus lehetne a történetekben, de az önreflexió vissza-visszatérő, olykor ironikus hangneme mégiscsak időszerűvé és árnyaltabbá teszi a történelmi távlatokban alámerülő, és ebben az iróniában azért összekacsintó író és olvasó egyaránt. Író és olvasó egymásra találása ez a szövegben: ha van, ez lehet Ferdinandy egyik „titka”.

„Ki tudja, mit keresett ebben a háborúban [...] A németeknek magyar volt, a magyaroknak német katona. [...] A fiait pedig nem érdekelt, hogy az apjuk maradványaiból mi lett” – így fogalmazza meg a szerző az örök emberi elveszettséget az *Ostrom* című elbeszélésben. Ez nem a csehovi típus, az ön-

maga számára is érdektelen felesleges ember, csak a mindenki másnak az... Hiszen háborúban minden lélek anyaggá merevedik. Anyaggá, számadattá, eltűntté: „Felnőttek nemigen jártak azokban az időkben az utcán. A legtöbb férfi hadifogoly volt vagy hősi halott.” A mára már tucatnyi irodalmi adaptációban ábrázolt ostrom utáni képeket a személyesség, az életrajzi érintettség, valamint a groteszk stílus-

árnyalatba hajló önreflexió teszi izgalmassá (pl. „Az, hogy a szeme láttára kirabolják, akkor, ott a kertben, eszébe se jutott”; „Senki se tudja, ki volt: nyilván ennek köszönheti, hogy a neve fennmaradt”).

A könyv négy római számmal megcímezett fejezetben tárgyalja hat évtized sorsalakító történéseit és a személyiség erre adható reflexióit; az emlékezet a kapcsolóelem tehát történet és reflexió között: a szerző emlékezete. Ilyen értelemben a szerző mesélő és elemző egy személyben. Az elbeszélésből időről időre „kiszóló” narrátor olyan mondatai, mint: „Néha eszembe jut: lehet, hogy így, állandó védekezésben éltem le az egész életem”; vagy: „A sorokban, öt nemzedék sorsában, ha kicsiben is, de egy egész ország sorsa benne van” – olyan felületre emelik az epikus elbeszélés tartalmi összetevőit, amelyben történetmondás, önreflexió és személyes líraiság alkot „hármassá egységet”.

A második „titok”: zaklató mivoltukban is a megnyugvás zakatoló ütemességét hordozó, folyton visszatérő és egymásra utaló ellentétek az elbeszélésekben. Ilyen például a *Hurrikán* című történet kihangsúlyozott gondolatában a veszélyes vihar előtti feszültség és az '56-os események összegző egymásra hangolása egyetlen mondatban, egyetlen emlékezet alkotta képben: „Amíg szól a rádió, még él a remény. *Csapataink harcban állnak...*” [kiemelés a szerzőtől]. Amíg az éter hullámain keresztül jönnek a hírek, addig van élet – a trópusi vihartól házaik védelmébe menekülő lakosok és a budapesti forradalmárok lelkében egyaránt. Vagy: „nekünk, író-

palántáknak óriási nyitást jelentett »a Nyugat«. [...] Ott, akkor reménytelen vállalkozásnak tűnt ez a lapalapítás” – fogalmazza meg Ferdinandy György az előbbihez hasonló ellentétre épülő emlékképben a Műhely, a nyugati emigráns magyar irodalom legfontosabb fórumának elindítását a *Fogadtatások – Két vállra fektetni a Vadnyugatot* című elbeszélésében, egyszerre kifejezve a lapszerkesztők reményteli bizakodását és kétségbeejtő helyzetét. Az ellentétek mellett eltalált párhuzam egyébként a Nyugat folyóiratra utalás az idézett mondatban és a címben: Ignotus, Osváth és Fenyő Miksa nem emigrációban, mégis hasonló szituációban lehetett 1908-ban, a Nyugat indulásakor a politikai légkört és a magyar irodalom léthelyzetét illetően.

A *Meglátogatjuk a múltat* című kötet Ferdinandy György utóbbi két évben írt elbeszéléseit, riportjait – ahogy a szerző nevezi: műfajtalankodásait – tartalmazza. Mint ilyen, a nyolcvankét éves író azon könyveinek sorába illeszthető, amelyek az elmúlt hatvan év – a II. világháború, 1956, az emigrációban töltött évtizedek és a rendszerváltást követő esztendő – életrajzi vonatkozásain túl, az emlékidézés adta kereteket kiaknázva egyformán lehetőséget adnak olvasónak és szerzőnek a társadalmi/történelmi reflexióra – nem nélkülözve az iróniát sem. Ez az irónia, illetve önirónia, valamint az a fajta tömörség, amellyel Ferdinandy több oldalra, fejezetre terjedő gondolatokat is képes néhány szóban megfogalmazni, teszi üdítően frissé, olvasmányossá az elbeszéléseket.

BARTUSZ-DOBOSI LÁSZLÓ

Halmai Tamás: Tündérbukfenc; Sebésszellem; Örömmévalóság

Pro Pannonia; Napkút; Napkút, 2017

Párhuzamos világok márpedig léteznek. A test, szellem, lélek síkjai nem egymás alatt-fölött és pláne nem egymás ellen, hanem egymás mellett, egymásért működnek. Kiegészítik, támogatják, segítik a kiteljesedésre predesztinált emberi életet. Ezeknek a világoknak a bemutatására tette fel életét a *Poétika (Réka – Örömmévalóság)* tündérvilágának megálmodója, Halmai Tamás, aki néhány hónapon belül három különböző műfajban, „akcentus nélkül” (*Oszaka hercegnője – Örömmévalóság*) artikulálja elénk Weörestől, Pilinszkytól, Vasaditól tanult gyermeki

miszticizmusát. Írásaiban a százados szellemi nyomorban láncre kötött gondolatok szabadon engedésével világkapukat nyit meg. Tolmács, aki e világok, gondolatok között közvetít, más világok híreit hozza: „dimenzióvándor” (*Osztálytársak – Örömmévalóság*). „Nagyhitű” a kicsinyhitűek között, aki az irodalomban nemcsak irodalmat lát. Ő maga az írásaiban szereplő, békepipákat faragó „Gyógyversárus” és „Lassú Víz”, az indián, a maga bölcsességével.

Halmai világi műfaji sokszínűségük ellenére is egyneműek, evangéliumi szóhasználatlaltal: „egy-

BARTUSZ-DOBOSI LÁSZLÓ (1971) Pécs

ügyük". Mindegy, hogy mit és hogyan, a lényeg, hogy nem hallgathat. „A világból leginkább a versek és az angyalok érdeklik” (*Asztalizen 20 – Örömmévalóság*). Meséi, gyermekversei, prózái, esszéi, jegyzetei csak megnyilvánulási formáikat tekintve különbözőek, nyelvi játékaiknak, szellemi kísérleteinek, metafizikus kiskompozícióinak papírra vetése közben szinte föl sem pillant élethivatásul választott „sakkjátszmájából, melyet csupa világos bábuval játszik, senki ellen” (*A keresztény vándor 13 – Örömmévalóság*). Ötletessége a jelentéserősítő nyelvi játékokat tekintve kimeríthetetlennek tűnik, lásd a *Világágys* című novellát a *Tündérbukfenc* kötetben, vagy éppen az *Örömmévalóság*ból a *Derű és mámor* egy gondolatát: „Logoszmennyország, szómámor; az írás mint joggyakorlat”. Vidám, gazdag és fényes szókincese nemcsak halott szavak artistamutatóványos kirakata, érezzük, hogy megélt valóság: „Reggelente egy csésze fény” (*Iszák – Tündérbukfenc*). Világít és melegít, mint Vasadi, „akit megvesz az Isten melege” (*Akit megvesz az Isten melege – Örömmévalóság*).

Írásaiban „angyalt fest a falra” (*Tolmácsok – Örömmévalóság*). Szentéletű sztarcékre jellemző tömör bölcsességei idős mestert sejtetnek kötetei mögött, holott csak egy konyhaasztal mellett dohányzó, „koffeinhullámokon” (*Az angyal, aki szerette a bluest – Örömmévalóság*) ringatózó, kortalan misztikust rejtenek gondolat-Halmái.

„A világ bonyolult, de Isten egyszerű” (*Mint misztika – Örömmévalóság*) – vallja a szerző, akinek szövegeiben a benne serkenő hitet, *Krisztusország*ba való zarándoklatát követhetjük nyomon. Erről vall *Egy östrófás regény* című önelemző esszéjében. Ugyanezt támasztja alá a *Szútravaló* ciklus egyik, ars poeticának is tekinthető verse: „Cserélj helyet magaddal / s légy aki volnál / fényszerzet javas-angyal / másvilágpolgár” (*Életrajzás – Örömmévalóság*). S ennek megerősítéseként elmélkedhetünk egyik „gyermekversének” filozofikus mélységein is: „Ha bábozol, gondolsz-e arra, / mire gondol a báb, / míg száját tátja szép szavadra, / ha kítárod a szád? // Éjszaka a sarokba téve / ügyel-e saját életére? / Van-e bábja, akibe lelket / titkon ő is puhán lehelget? // S ha bábozol, gondolsz-e arra, / hogy valaki talán / téged is mozgat jobbra-balra / még nagyobb színpadán?” (*Bábok – Tündérbukfenc*).

Sokat ír, de röviden. Mert „Ha valami összefoglalható három mondatban, minek szétaprózni háromszáz oldalon? S minek a három, ha egyetlen mondatban is kifejezhető? (És minek a mondat, ha csendben is maradhatunk?)” (*Asztalizen 61 – Örömmévalóság*). Halmái életfilozófiája nem újszerű gondolatokon alapul, mégis unikálisan hat a mai ol-

vasó számára. Nyugodt lélekkel nevezhetjük őt a jószág és a szeretet újkori, apokrif evangélistájának. Minden erejével imává formálja a szavakat, amelyeket különös érzéssel képes a kontempláció néma tömörségével a papírra meditálni. Általánosságban megállapítható, hogy magát a költészetet tekinti egyfajta imádságnak. Úgy is bánik vele. S ha nem is nevezhetjük Halmait dogmatikus értelemben egy-egy vallás elkötelezettjének, hitéhez, miszcionáriusi lelkületéhez nem férhet kétség. Gondolatai panteisztikusak, lénye, életformája, hivatása szerzetesi.

De kik lehetnek ennek az általa „alapított” rendnek a tagjai? Ahogy a *Névjegy-variációk*ban írja: „Fényszerzet. Üdvhajhász. Létszerész. Bibliofilkó. Reményíró. Gyógyírnök. Pszichopaca. Elvarázsló. Tengerkerülő. Örömhírnök. Mosolynok. Istenfüggő. Hétrétalvó. Rémalomszuszek. Javasangyal. Jóvivő. Másvilágpolgár. Túloldalnok. Szívtáti. Sárga Lacsin. Dalai málna. – Egyszóval ember. (Két szóval: amnéziás angyal.)” (*Szútravaló 155. – Örömmévalóság*). Három szóval: maga Halmi Tamás. (S engedtessek meg, hogy e fenti sorok olvasója, e lenti sorok írója tehessen annyi személyes észrevételt, hogy maga is szívesen csatlakozna a botladozó tanoncok e fényes novíciusseregéhez!)

A *Tündérbukfenc* Halmi első, kifejezetten gyermekirodalommal foglalkozó kötet, amely az alcím szerint verseket és meséket tartalmaz gyermekeknek és felnőtt gyermekeknek. Úgy érezzük, hogy a szerző felfogása szerint nem is érdemes másként felnőtteknek lenni: csak így, gyermeki lelkülettel. S hogy a Halmi-korpusz kerek, egész, összefüggő, bizonyítja a másik kötetből vett idézet: „Ne gyerekeskedj. Nőj fel: légy gyerek!” (*Asztalizen 79. – Örömmévalóság*).

A rendkívül igényes kivitelezésű *Tündérbukfenc*, amelynek különlegességét adja, hogy egy pécsi gyógypedagógiai intézet fiataljai illusztrálták, 32 mesét és 96 verset tár 7 ciklusban az olvasó elé. Már a cím is beszédes: metafizikus és egyszerű, teologikus és játékos. Mint az alkotója.

Két verset különösen is fontosnak tartott a szerző kiemelni. Ezek *A világ meséje* és *A szeretet meséje*, mintegy keretversek állnak a kötet elején és végén. Kiemelésük azonban nemcsak formai, hanem tartalmi is. A szerző felfogását ismerhetjük meg belőlük írásról, szeretetről: e két dologról, melyet élethivatásul választott magának. „Egy bölcs meséje a világ, / ülnek körben az angyalok, / úgy hallgatják meleg szavát, / s én velük örvendezem, nahát, / hogy én is mesehős vagyok! // Ezek szerint ha én mesélek, / abban is él a lélek? / Óva mondom

történetem: / nyelvem hegyén világ terem” (*A világ meséje*). Az író felelőssége a társteremtő mivoltában rejlik. Mert aki ír, létrehoz, teremt. S cseppet sem mindegy, hogy mit és hogyan!

Bármennyire is meghökkentő, de a *Seb és szellem* kötet, mely esszéken, kritikákon s két beszélgetésen keresztül ad átfogó képet Báthori Csaba írásművészetéről, szervesen kapcsolódik a fentiekben tárgyalt mesekönyvhöz. Ugyanannak a lírauniverzumnak egy másik dimenzióját mutatja be. A hátsó borító megfogalmazásához kapcsolódva állítjuk, hogy a Hölderlin–Rilke–Pilinszky–Nemes Nagy–Báthori angyali spiritualitásának ívéhez immáron Halmi is kapcsolódott. Írásaikkal, szavaikkal, verseikkel a mennyország felé nyújtózkodnak, a transzcendens faggatásából veszik tárgyaikat, így ilyen értelemben „könnyű testben járnak” (*„Isten legyen az asztalunknál” – Seb és szellem*), de közben, mint valami szellemi vérkeringésben, mindvégig ott lüktet mondataik mögött a fölismerni vélt valóság, hogy minden világ már itt, a földön is megvan. „Költőnek nincs világ, nincs másvilág más, / mint a vers” (*Báthori: Költői haszon*).

Az esszéket, recenziókat, életrajzi adatokat, beszélgetéseket, recepciókat magában egyesítő kötet – még így, lábjegyzetek nélkül – kismonográfiaként is kiválóan helyt állna az esetleges irodalomtörténeti vizsgálódások pergőtüzében. A könyv a Napkút Kiadó gondozásában, nemcsak belső tartalmával, hanem kifejezetten igényes külsőjével is esztétikai élményt okoz az olvasónak. Jó kézbe venni az elegáns, fehér-fekete kötetet, amelynek borítóját Albrecht Dürer *Arion* című (1514) képének egy részlete díszíti. A lantjátékával a természetet (delfinet) is elbájoló dalnok nemcsak a vizsgált költőnek, hanem magának a szerzőnek is mintapéldája le-

hetne. Mert bár Halmi ezt Báthoriról írta, de akár magáról is írhatta volna: „A Báthori-próza: költészet” (*Sietség nélkül – Seb és szellem*). A Halmi-próza is az.

A két előző kötetnek és az egész eddigi életműnek a megkoronázása, esszenciális sűrítője az idej harmadik korpusz, az *Örömmévalóság*, amelyben a szerző mindazt, amit eddig írásról, vallásról, szeretetről megtanult, most olyan gyógyszerítményként tárja elénk, amely „Ázár Lervin” csodapatikusának lélekatikáját juttatja eszünkbe. Gyógyít, de csak ha mi is akarjuk. Hat ciklusa hatfajta megközelítést, gyógymódot ajánl a keresőnek. A *Javasangyal*, a *Mesebona*, a *Műkedvelés*, a *Szútravaló*, az *Éléskarma* és az *Asztalizen* mind-mind más műfajban mozognak (koanok, novellák, példázatok, versek, dalszövegek, aforizmák), de azonos a szándék: a „Nyelvangélium” (*Asztalizen 1793. – Örömmévalóság*) megteremtése. Ez az eredetileg a költészet különleges megközelítésére létrehívott szójáték – talán maga a szerző sem sejtette, amikor megalkotta – ars poeticává nemesült az életműben. A kifejezés magába foglalja ugyanis azt a két dolgot: eszközt (nyelv) és formát (evangélium), amelyek egyben élethivatás-szerű tartalmat is jelölnek.

Halmi nyilván nem véletlenül idézi a kötetében Györfly Ákos egy, az irodalomról, írásról vallott nézetét: „Közelebb írni magam az Istenhez.” (*Akik megvesz az Isten melege – Örömmévalóság*). Ebben az életműben is ez történik. Halmi valódi „Plasztikai sebész, aki műtét helyett könyvet ad páciensei kezébe. (Az olvasó ember arca megváltozik. Megszépül.)” (*Szútravaló 197. – Örömmévalóság*) Mert azzal, hogy közelebb írja magát az Istenhez, minket is magával emel az Örömmévalóságba. Ez a Halmi-nyelvangélium lényege.

VASY GÉZA (1942) Budapest

VASY GÉZA

Marosi Gyula: Generalisszimusz az Akácfa utcában

Magyar Napló, 2016

Már félszázad múlt el azóta, hogy Marosi Gyula legelső elbeszélése megjelent, amelyet 1970-ben követett a pályáját indító elbeszéléskötet. Az után írtam róla először.

Akkor indult, egyelőre évkönyvként a Mozgó Világ, s abban én szólhattam hosszabb elbeszéléseről vagy inkább kisregényéről, *A pikulás ifjúról*. A fiatal író a prózakötetek után az MTV dramaturgia,

filmtörténetek, forgatókönyvek írója lett. Ez műfajváltásra készítette, kényszerítette őt, majd a rendszerváltás után, annyi más nemzedéktársával együtt – még ereje teljében – nyugdíjassá kellett válnia. Vannak, akik ebbe belerokkannak, s képtelenek már kissé más módban, de továbbra is teljességre törő életet élni. Marosi Gyulának különös szerencséje volt: lélegzetvételnél szünet után visszatért a hagyományosabbnak nevezhető szépirodalmi epikához.

Az első szűkebb értelemben vett emberöltő, azaz mintegy 30-35 év után lett íróvá, a másodikban filmesként dolgozott. S mire eljött a harmadik szakasz, ismét a szépirodalom szóvalhatott meg. *A nilusi krokodil* (2011) és *A Dunánál* (2014) után legutóbb a különös című *Generalisszimusz az Akácfa utcában* című könyvét olvashattuk.

Marosi Gyula csak hónapokkal idősebb nálam, egyetlen tanévnél korelőnye van. Csaknem egy időben tanultunk meg olvasni s megjegyezni azt a kezdetben alighanem kimondhatatlannak látszó kifejezést, hogy *generalisszimusz*. Aki rátekint a könyv címlapján a fényképre, azonnal 1956 forradalmára gondol, s arra a legelső éjszakára, amelyen a feldühödött tömeg ledöntötte Sztálin gigantikus méretűre tervezett szobrát, s elvonszolta a Nagykörút sarkára, az Akácfa utcáig.

Az író történetei – s a beléjük szőtt életregény – azonban nem ekkor kezdődnek, hanem azokkal a változásokkal, amelyeket 1948–49 táján a még éppen csak iskolássá váló kisgyerekek is kényszerűen megtapasztal. Közvetlenül nem is Sztálinnak, hanem Rákosi Mátyásnak és hírhedt korszakának köszönhetően. A gyerek abban a világháború utáni korszakban növekedik, amelyben csaknem mindenki szegény, nélkülözésre kényszerül s megfélemlített. Ugyanakkor lelkesedni kell, otthon viszont azt sűgják a gyerekek, hogy másoknak lehetőleg semmit se mondjon a családjukról. A terror korszaka volt ez, s a szénhiány miatti tanítási szünetek alatt egy álmvilágba menekülhetett tízévesen, fellelkesülve az *Egri csillagok* csodálatos történetén. A régi törököket lehetett utálni, győzelemről álmodozni. Ám még a kiskamasz világában sem képes győzni a magyarság. Betegségében, lázalmában a Padisah győzelmét látja, csak nehezen képes meggyógyulni.

A 20. század évtizedeiben, úgy vélem, szinte minden olvasni szerető kisgyerek beleélte magát Gárdonyi Géza regényvilágába. S mire a gyerek kamaszába serdült, tizenöt évesen, gimnazistaként él-

hette meg 1956 hihetetlenül összetett napjait. A magyarság diadalát, az igazságos társadalom eljövételének hitét, majd azt a keserű tényt, hogy a szovjet birodalom nem távozik el. Eger várának sikeres védelmét százszor is eljátszotta a gyerek, 1956 szabadságharcának, forradalmának viszont már úgy lehetett résztvevője, mint szinte mindenki, aki átélhette ezeket a napokat akkor is, ha egyszerűen csak ott volt, egyé válna a névtelen tömeggel, azzal a népakarral, amely fel akarta számolni az utált rendszert. Az író szóhasználatára szerint Rákosi, ez a „pocsék figura lett a magyar történelem legjobban utált, legmélyebb gyűlöletet és megvetést kiváltó alakja – ameddig még jegyzik a magyar történelmet.”

1956 októberében pedig azt lehetett felismerni: „ez már valódi forradalom, a magyar szabadságküzdelmek százévente égre futó csillaga! Az én életemben! Olyan esemény, ami benne lesz a történelemkönyvekben!”

Azért is érdemes és szükséges mindezt akár százszor is kimondani, mert hatvan év elmúltával már csak a legidősebb nemzedék erősítheti meg és igazolhatja a tényeket. Elveszített világháborúk, bűnök, vétkek, igazságos és igazságtalan békekötések, a nagy nemzetek hidegvérű közömbössége után a magyarság megtisztult, felszabadult, naggyá tudott válni még akkor is, ha eltiporták.

Marosi Gyulának ezek az elbeszélései nemcsak a szabadság himnuszát és a rabság siralmát örökítik meg, hanem azt a meggyőződését is, hogy ami egyszer példává válhatott, ami fenséges arcát mutatta a történelem számára, az örök életű. Az egymásra következő nemzedékek hajlamosak a feledésre, a nemtörődöm legyintésre, főként akkor, ha az ő életidejüket megelőzően történt valami lényeges a nemzet sorsában. Most a hatvanadik évforduló időszerűvé tette az újabb nemzedékek számára is a megemlékezést, s azt is, hogy megörökítsék mindazt, amit elődeik átélhettek.

Marosi Gyula elbeszéléseiben mindig nagyfokú a személyesség, ugyanakkor tárgyiasságra is törekszik. A forradalom napjainak kivételével nem történnek vele rendkívüli dolgok. Miként az egész ország legtöbb polgára, ő is a szürkének nevezhető, egyre kevésbé komor, de a felszabadult örömet, jókedvet ritkán megengedő évek, évtizedek szorításában tölti életét.

A terrorból átléphetünk egy békésebb korszakba, amikor kijelentették, hogy leraktuk a szoci-

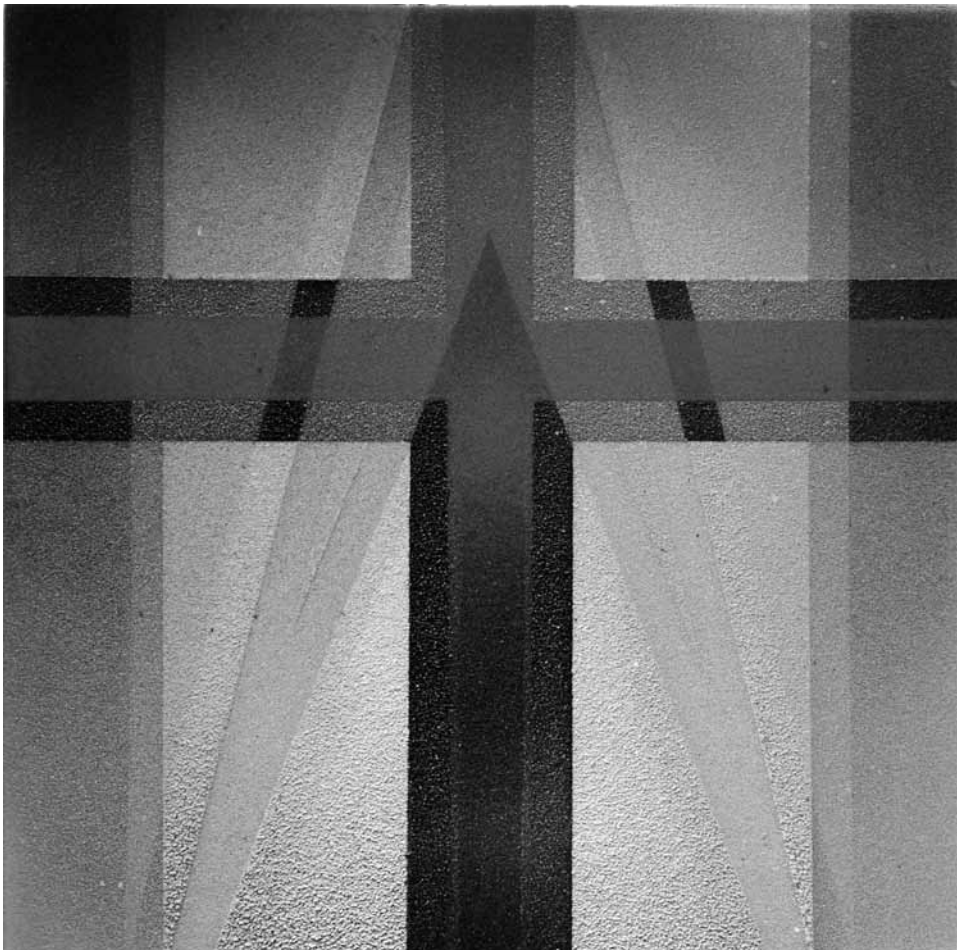
alizmus alapjait, s végleg megszűnt a magántulajdon átka, majd elkezdődhetett a fejlett szocialista társadalom építése. Újabb tizenöt-húsz év múltán viszont az egész rendszer, csődtömeget hagyva maga mögött, átmenekült a kevesek számára követhető ezredfordulós régi és új kapitalista piacgazdaság világába. A drasztikus változásokat hol felvillantó, hol pedig elhallgató vagy meghamisító rendben az író sohasem hallgatja el a véleményét. Mindegyre sorakozó élettapasztalatai alapján már nem az lesz írói szemléletében a meghatározó, hogy vannak számunkra való és elviselhetetlen rendszerek, korszakok, hanem az, hogy az emberiség folyamatosan megcsúfolja a felvilágosodás korában irányadóként megjelent fejlődéselvet, a boldogulás lehetőségét. Mert azt ugyan megírhatja Marosi Gyula – s az ő nemzedéke is –, hogy mintha derengett volna életünkben a napfény, de mivé fog válni ez a remény húsz vagy harminc év múlva?

Az író számára nemcsak a forradalom volt meghatározó élettapasztalat, hanem a sorkatonai szolgálat is. Elsősorban nem az emberiség kiáltó

hiánya miatt, hanem mert a világháborús veszélyek aggasztónak mutatkoztak. S mindez bele tudott villanni egy évekkel későbbi kirándulás szépségébe is: a vakító fényvillanások egy atomtámadás vízióját keltették.

Marosi Gyula azonban mégsem olyan agg próféta, aki a világ pusztulását jövendőlné. Tudja, hogy bizakodni lehet az egymásra következő nemzedékek élettáncolatában.

Az új kötetben a legfontosabb, a legbiztosabb pozitív érték a természetélmény. Számára nem leigázni, nem birtokba venni kell a természetet, hanem alkalmazkodva hozzá, szeretettel, gondoskodással őrizni, védeni a természet és az ember örök egymásrautaltságát. A hegyoldali földterület isteni ajándéknak bizonyul a feleség és a férje számára, s hamarosan gyermekük, majd unokáik is természetszerető emberekké válnak, miként erről korábbi írások is tanúskodtak. S ezt erősíti meg, szinte végakaratként vetve számot az elmúlással is: „hogy ezen a csodálatos kék bolygón többé ne legyen az isteni csodák millióiból összeálló élet: elfogadhatatlan”.

HERNÁDI PAULA, Kereszt II., 2016

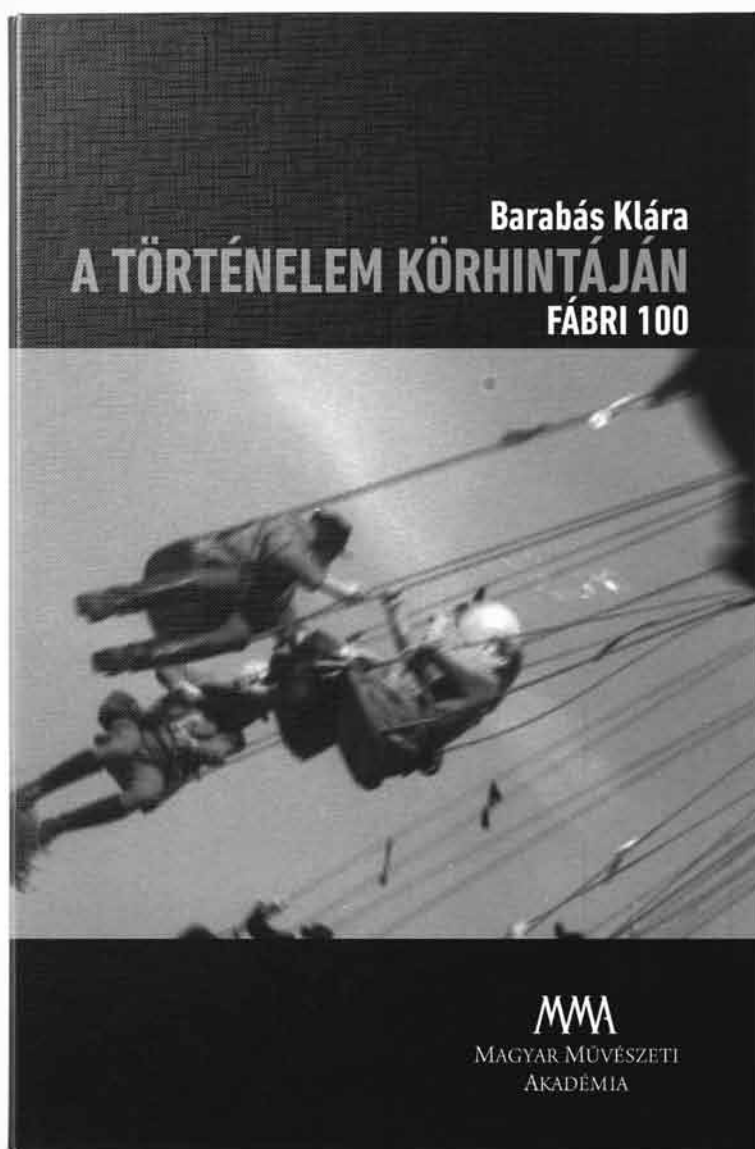
BARABÁS KLÁRA:

A történelem körhintáján

FÁBRI 100

Fábri Zoltán a magyar és egyetemes filmművészet nagy formátumú alakja, legjobb alkotásai a huszadik század jelentős kordokumentumai. Születése századik évfordulójára jelentette meg a Magyar Művészeti Akadémia Barabás Klára könyvét, hogy a páratlan életmű mélységére és gazdagságára ismét rácsodálkozhasson az utókor.

A kiadványhoz DVD-melléklet is társul: *75 perc Fábri Zoltán filmrendezőről* (MMA, 2014; rendező: Medgyesi Gabriella)

A könyv árusításban megvásárolható az Írók Boltjában (Budapest, Andrásy út 45.) és a bookline.hu-n.

MMA
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

minden, ami művészet
mma.hu